

POULIČNÍ ÚVAHY

(fejeton)

Ulice dávají městu tvar a - trochu vzletně řečeno - rovněž duši. Svého pradědečka jsem kupříkladu nikdy nespatriil, přesto ale mohu pocítit cosi vážného a důležitého z jeho světa: šlapu totiž tytéž ulice jako on. Jistěže jen některé, ale zkuste zdvihnout při chůzi ve starých uličkách hlavu! Zmizí vám štíty konzumních krámů i vývěsky organizací a otevírá se výřez oblohy a fasády věkovitých domů. A to je svět, v němž se procházely generace pradědů!

Tento zážitek si žádá, panečku, přiměřené jméno. Voní koblihy ? Tedy Kobližná. Voní růže ? Aha. Růžová. Koňský pot ? Jistě, Jízdárenská. Cože ? Vám už kobylince nevoní ? Dobrá, stačí říct. Tedy Gagarinova, Vachova a Sukova.

Hlavu skláním i při rozjímání. Stěží bych jinak poznal, kudy jdu. Molový ton rozjímavosti odezněl přehlušen durovou kadencí. Jako bych zaslechl zpovzdálí dusot okovaných bot. Třída Lidových milicí v Brně sice chybí, ale armády se na nárožní tabulky jaksepatří podepsaly. Chmurné názvy ulic tu nejsou omylem - narodily se přece do své doby, do svého nečasu.

To ovšem neznamená, že bych něco namítal proti dedikaci ulic význačným lidem. Ale soudím, že význačnost aspirantů by měli posuzovat pouze význační současníci. Jenže, lávko, tvoje chyba! Mnoho význačných současníků nesmí šlapat ulicemi svého města. Cizími městy šlapou. Šlapou-li tedy městem vůbec, nešlapou-li po chmurnějších dlaždicích. Pak se tedy stane, že máme čtvrtě se jmény, zdá se, z telefonního seznamu.

Významných předků nikdy není nazbyt, i když se jimi někdy i šetrívá. Proto bych uznal i cizozemce. Ale jen, prosím, dávno zemřelé a nepochybné. Nelibá se někdy line z názvu ulic vůně! Občas se stává, že jméno zemřelého cizozemce přestane některým živým vyhovovat. Jistě, žádné trápení, vybere se jiný. Zemřelých cizozemců není nedostatek. I vybrat si můžeš. Tento přepych ocením však daleko spíš u muzeí. Ulice se totiž pak rády začínají plést a zanechává to stopy i na lidském dorozumění. Nebo jsme měl říct porozumění ? A my pak ulicemi bloudíme.

Často se nám do názvů zapletou ~~obrazy~~ abstrakte, nezřídka dokonce destilovaná. Člověk pak váhá nad přívlastky armád, tankistů, hrdinů a mírů. Vlastně ani neváhá. Jde přece o ustálená, i když nevnímaná spojení. O spojení velmi pevná.

Stává se, že topografové nám z nouze na duši nejjednou přerostou v geography ne sice světového, rozhodně však alespoň inostrannovo formátu, jak dokazuje popis cesty: Arménskou ulici hledáte, pane ? To není daleko. Na další zastávce vystoupíte, dáte se Běloruskou, minete Moldavskou, přijdete na okraj Gruzínské, krok lehce vyšínete doprava a jste tam, na Arménské.

Jsou ovšem i horliví geografové tuzemci. Ti z podivínské záliby stvořili sérii názvů paralelních ulic: Vlčnovská, Blatnická, Prušánecká, Bzenecká, Pálavské náměstí, Vzáltická, Mutěnická - to ještě nejsme u konce. Vyznáte se ? Já ty kraje neznám, proto bych v takovém sřiti bloudil.

Ulice pomáhají zapisovat minulost, a to nejen tu nedávnou. Dvorecká ulice tam, kde už dávno není dvorec. Švédská tam, kde Švédové kdysi - copak v těch místech dělali? To dnes už sotva víme. Ulice Na hradbách, kde dávno snad stávaly hradby. Neměly ty hradby něco společného právě se Švédy? Obě tyto ulice tvoří dnes jedinou: Rooseveltovu.

Uličkou U synagogy kdysi přicházel ke svému chrámu rozprášený národ, po ~~synagoze~~ nyní však už nejsou stopy. A ulička se jmenuje Spálená. Kdypak asi židům svatostánek vyhořel? Křesťanské svatostánky alespoň v městském centru se zatím dobře drží. Pouze Jezuitská vykličila pole památce nějakého pana Choráze. Dominikánské náměstí velebí teď abstraktní a chladné nic neříkající Družbu národů. Ale jak dlouho se při pokračující družbě národů ostatní názvy ulic v centru města udrží?

Vidíte, zapomněl bych, Kostelní nás nyní upozorňuje na 9.květen. Data však, zdá se mi, ulicím spíše nesluší. A výročí? Máme s nimi leccjaké zkušenosti, dají se připomínat i jinak.

Bývala kdysi nedaleko nádraží ulička Pod Kalvárií. A teď ten název může být téměř pamětí města. To místo, kde dnes stojí staré oprýskané lázně, asi opravdu vzhlíželo k Petrovu, do skalnaté cesty v prudké stráni kdysi ještě neskrojené nynější ulicí Husovou tak, jak hleděl křížovaný Pán ke golgotskému vršku, na němž dokonal. Mohl to být lyrický a úctyhodný pohled při cestě z nádraží!

Ve středu města se řada názvů dochovala z dob zapadlých už do jámy pamětnice. Ale přesto - zkus sledovat mou každodenní trasu, domorodče! Z Kostelní se dávám vlevo, ulicí U solnice však nekráčím dlouho a stáčím své kroky doprava na Studentskou ulici. Po ní jen pár desítek kroků mne zavede na Joštovu třídu, po níž směřuji vlevo. Teprve u Údolní měním směr doprava a přestože mohu pokračovat ještě dobrého půl kilometru, dál bych nedošel.

Na mapě Rudolfa Janče z roku 1919 ještě Jiráskova čtvrť nestojí. A dům, v němž bydlím, bude právě padesát let poté čerstvě shnoubí novostavbou. Jistě, důvtipný domorodec se už dověděl! Solniční, Opletalova, Obránců míru, která nyní slučuje bývalé Joštovu i Údolní. A pak už jen stráně, zahrady a lesy!

Nuže, stačí! Konzervativce se jistě už nadýchal trošky čerstvého vzduchu, ale mohlo to být zčásti klamné zdání. Město se mění a lidé taky. Do jisté míry je to prý dobře.

Avšak hlavičky, dávající nyní jména ulicím, se mohou ohlédnout. Z Běloruské na Moldavskou, Gruzínskou a Arménskou ať jejich duše bloudí do skonání světa! Nebo tu za našimi zády zřizují nové město? O novém člověku občas padne zmínka, ale - už to mám! Oni tady snad hltají zřít Novou zemi!

Leden 1986

PePo

+++

SPOLEČENSKÁ HRA

V menší přátelské společnosti položil Karel Kosík jen tak otázku: "Které tři osobnosti považujete za nejvýznamnější v českém životě 20. století?"

Účastníci odpovídali takto:

Karel Kosík (59), filosof - T.G.Masaryk, Emil Filla, Jan Patočka
Ludvík Vaculík (59), spisovatel - T.G.Masaryk, Karel Čapek, Tomáš Baťa
Marie Vaculíková (60) - T.G.Masaryk, Ferdinand Peroutka, Karel Čapek
Ivan Vojtěch (57), muzikolog - Leoš Janáček, prof.Helfert, Tomáš Baťa

Stanislav Milota (53), kameraman - T.G.Masaryk, Karel Čapek,
Jan Palach

J.M. (59), adm.prac., - T.G.Masaryk, Jiří Wolker, Václav Havel
Václav Hinderák (63), historik - T.G.Masaryk, Kl.Gottwald, Fr.Kriegel
H.A. (58), historička - T.G.Masaryk, Kl.Gottwald, Jan Palach
R.Horák (65), politolog - T.G.Masaryk, Kl.Gottwald, Gustáv Husák

MaV

+++

ZÁPISKY Z MRTVÉHO DOMU

Další událost dovolené. Dočetl jsem Zápisky z mrtvého domu. Začal jsem je číst právě před rokem, před odjezdem na vodu, kde jsem v jejich čtení pokračoval a kde prodělaly svůj křest vodou, jehož následky nesou dodnes. Četl jsem je a vypůjčil si je na čtení i do Prahy. Vezly se se mnou v batohu po silnicích směrem ke Sněžnému, navštívily tetičky v Čáslavi a putovaly při pohupování na mých zádech.

Velmi mě potěšilo vyrovnané popisování strašné reality. Kniha je vlastně složená z mnoha příběhů a spojená úvahami a vlastními prožitky. Stejně jako Jack London ve svém Tuláku po hvězdách, vypisuje zde Dostojevský tu a tam krátké i delší příběhy různých vězňů, které v mrtvém domě potkává. Trestanec se zde zabývá duševním světem, který si osvětluje a rozptyluje povídkami a příběhy. Žije velmi intenzivně duševně a tedy i literárně.

Dále se Dostojevský raduje z toho, že vězňové, o jejichž necitelnosti, hrubosti a dokonalém otupení byl přesvědčen, se občas ve světlých okamžicích projevují tak, že se jejich duše objevuje ve velmi čiré podobě, krásném květu, rozkvetlém, ale většinou se ve stejný den zavírajícím.

Tu se mi objevila podobnost Havlíčka, Gogola a Dostojevského, který vlastně z Gogola vycházel. Havlíček, když píše, že babičkám nemáme probodávat nožem přesvědčenosti o pravdivosti svých názorů, svého přesvědčení, nožem intolerance balónek jejich duše, který vzlétává, když například dávají peníze do sbírky, aby pomohly hříšné duši z očištky do ráje, velmi se raduje z květu duše, který je velmi vysokou hodnotou.

Nyní je myslím i vhodné zacitovat z písně Karla Kryla:

a intelekt když bez duše

pak podoben je ropuše

anebo slepci s mečem v tanci

A odtud také myslím pramení nechuť mladší generace a vůbec velmi mladších generací k intelektu, intelektuálům a inteligenci. A jako písničkář velmi citlivý, to Karel Kryl dost přesně zachycuje.

3.srpna 1981

JiŠ

+++

Růže, růže bílá
růžičko žlutá
která jsi pro mne zbyla
v slunci nadechnutá?
Růže bílá i nezlátlá,
kvetoucí na výsluní,
má hlava se pomátkla
vaší vůní!
Překlad R.Desnose Kamil Bednář

Růže růžová a bílá
růže nachová
žádná mne tak nezmámila
jako čajová
Neutrhnu růži bílou
ani nachovou
utrhnou já pro svou milou
růži čajovou

Variace Heda K.

Márquezův krvavý morytát

Útlý román Gabriela Garcíi Márqueze Kronika ohlášené smrti vyšel poprvé v r. 1981 a hned se stal světovým bestsellerem. Kolumbijský autor, známý již svým strhujícím dílem Sto let samoty, obdržel rok nato také Nobelovu cenu za literaturu. V češtině se Kronika ohlášené smrti objevila nejprve v ukázkách na stránkách Světové literatury a v r. 1984 ji v knižní podobě vydalo nakladatelství Odeon.

Márquez zde na malém prostoru rozehrává neobvyklý příběh s téměř detektivní zápletkou. Děj se však odvíjí obráceným směrem, než jak tomu ~~je~~ u kriminálního žánru zhuštěná bývá. Již na počátku se totiž dovídáme, kdo a kým ~~by~~ bude zavražděn. To ale autorovi nijak nebrání v tom, aby před námi nerozprostřel barvitě vyprávění, plné magických kouzel, bizarních pohledů a volných asociací. Vyprávěč, kterým je Márquez sám, nesleduje dějovou linku příběhu, ale neustále přeskakuje z jedné epizody do druhé, neustále se ~~vrací~~ a sleduje tutéž situaci pod různými zornými úhly. Dokonale se mu tak podařilo upoutat čtenářovu pozornost a vytvořit i jisté napětí, s kterým je rekonstrukce "ohlášené smrti" sledována.

Příběh se odehrává v jakémsi lafínskoamerickém městečku snad někdy na počátku století, ale dost možná i v jeho polovině. Dva mladí muži, bratři-dvojčata Pedro a Pablo Vicariové vykonají hrdelní mstu na Santiagu Násarovi, člověku, který údajně zneuctil jejich mladší sestru. Vicariové svůj čin ohlašují falešně dopředu. Neskrývají se s připravenými noži a svůj úmysl dávají ostatním obyvatelům městečka ~~véř~~ nepokrytě najevo. A městečko připravovanou událost očekává s jakousi nepochopitelnou a podivnou zvědavostí. Je to o to podivnější, že si Násarovu smrt vlastně nikdo z byvatel nepřeje /na to je mezi nimi příliš oblíbený/, ba ani se nedozvíme, zda byl Násar skutečně vinen.

Násarova tragédie je tedy v tom, že nikdo z obyvatel nebyl schopen připravované vraždy zabránit, nikdo z nich nedokázal překročit stín vlastní lhostejnosti. Tady vybočuje Kronika ohlášené smrti ze svého exotického rámce a Márquez se bez vnější naléhavosti a patosu /jistě však aktuálně/ začíná tázat po lidské odpovědnosti. Jak to, že se za zvědavostí i soucitnou účastí s obětí nenašlo účinné odpovědné jednání, které by tragédii dokázalo zabránit? Márquez tu jasně poukazuje na ten nepatrný přešl v lidském jednání, kdy se lhostejnost k osudům druhých může ~~je~~ najednou sbadno stát jykýmsi vnitřním sebeuspokojením nad tím, že to nejsem já, kdo bude zabít, ale někdo jiný? Záleží potom ještě na něčem jiném?

Gabriel García Márquez nezapřel ve svém brilantním dílku své dlouholeté novinářské zkušenosti. Ve vyprávění jde přímo k jádru věci a přitom neslevuje nic z uměleckého nároku. Nešetří naturalistickými efekty ani detailní výstavbou jednotlivých scén. V nich si pak ale důsledně zachovává neobyčejný odstup a nadhled od sdělovacího textu. K pocitu vytvářené absurdnosti příběhu přispívají nevšední měrou také expresivní ilustrace Borise Jirků, kterému se tak podařilo Márquezovu prozu dokonale umocnit. I to přispívá k velmi příjemnému pocitu nad netuctovým edičním činem. Márquezova Kronika ohlášené smrti si to rozhodně zaslouhuje.

Hr.

Zabitá neděle

Pondělím týden počínáme
a dál už to jede jako po másle
den za dnem Počítáme
rozváté listy kalendáře
slepého barvotisku
Ve středu sílu nabíráme
k přežití bezmasého čtvrtku
a na černý pátek
/nešťastný to den/
píšeme bílé dopisy
Sobota pracovní
na program televize nadáváme
A to už se držíme zuby nehty
abychom udělali gesto
a nějak to se ctí
zakończyli
v neděli Stáváme se vrahy
Bez svědků a soudců
neděli zabíjíme
Zlou Smutnou
Sedou
a prázdnou
neděli
v sobě zabíjíme

JH

"TOMMY"

/pokračování/

"ACID QUEEN"

If your child ain't all he should be now
This girl will put him right
I'll show him what he could be now
Just give me one night
I'm the Gypsy-the Acid Queen
Pay me before I start
I'm the Gypsy and I'm guaranteed
To mend his aching heart
Give us a room - close the door
Leave us for a while
He won't be a boy no more
Young, but not a child
I'm the Gypsy- the Acid Queen
Pay me before I start
I'm the Gypsy
I'm guaranteed to tear your's soul apart
Gather your wits and hold on fast
Your mind must learn to roam
Just as the Gypsy Queen must do
You're gonna hit the road
My work's begun, now look at him
He's never been more alive
His head it shakes, his fingers clutch
Watch his body writhe
I'm the Gypsy-the Acid Queen
Pay me before I start
I'm Gypsy I'm guaranteed to brake your little heart

"DO YOU THINK IT'S ALRIGHT?"

Nora

Do you think it's alright
To leave the boy with Cousin Kelvin?
There's something about him I don't really like
Do you think it's alright?

Frank

I think it's alright

"COUSIN KELVIN"

We're on our own cousin, all alone cousin
Let's think of game to play
Now the grownups have all gone away
You won't be much fun
Being blind, deaf and dumb
But I've no one to play with today
Do you know how to play hide and seek?
To find me in would take you a week
But tied to that chair you won't go anywhere
There's a lot I can do to a freak
How would you feel if turned on the bath
Ducked your head under and started to laugh
Maybe a cigarette burn on your arm
Would change your expression to one of alarms
I'm a school bully!
The classroom cheat
The nastiest playfriend
You ever could meet
I'll put glass in your dinner
And spikes in your seat
I'll drag you around by a lock of your hair
And give you a push at the top of the stairs
What would you do if shut you outside
To stand in the rain and catch cold so you died?
I'm the school bully!
The classroom cheat
The nastiest playfriend
You never could meet
I'll stick pins in your fingers
And tread on your feet
We're on our own, cousin, all alone, cousin
We thought up some nice games to play
While the grownups had all gone away
You weren't too much fun
Cos you're blind deaf and dumb
But I've no one to play with today

"DO YOU THINK IT'S ALRIGHT?" /II/

Nora

Do you think it's alright
To leave the boy with Uncle Ernie?
He's had a few too many things

Frank

Yes. I think it's alright

"FIDDLE ABOUT"

I'm your wicked Uncle Ernie
I'm glad you won't see hear me
As I fiddle about
Fiddle about

Your mother left me here to m&nd you,
And I'm doing exactly what I bleedin' well want to
Fiddle About
Down with your bedclothes
Up with your nightshirt!
Fiddle about
You won't shout fiddle about

"DO YOU THINK IT'S ALRIGHT?" /III/

Nora
Do you think it's alright
Leaving Tommy by the mirror?
You would think he had sight
Been staring half the night
Do you think it's alright?

Frank
Yes. I think it's alright

"EXTRA, EXTRA, EXTRA"

Extra Extra Pinball bonanza
Deaf dumb and blind k&nd makes the big game
Saturday final he faces the Champs
Extra Extra Pinball big time
Million in hand
You can rule the world from a yacht in the bay
Champagne flowing down
A popular man,
Pinball - Let's play
Tommy keeps a winnin
He's a millionaire
Mamma's got a brand new Cadillac
Hurry to the show
We're nearly on the air
Extra! Extra!

"PINBALL WIZARD"

Ever since I was a young boy
I've played the silver ball
From Soho down to Brighton
I must played have them all
But I ain't seen nothing like him
In any amusement hall
That deaf, dumb and blind kid
Sure plays a mean pinball!
He stands like a statue
Becomes part of the machine
Feeling all the bumpers
Always playing clean
He plays by intuition
The digit counters fall
That deaf, dumb and blind kid
Sure plays a mean pineball!
The Champ and Fans
He's a pinball wizard
There has to be a twist
A pinball wizard
S'got such a supple wrist
The Fans
What makes him so good?
The Champ
He ain't no distractions
Can't hear those those buzzers and bells
Don't see lights a flashin
He plays by sense of smell

Always has a replay
 n never tilts at all
 That deaf, dumb and blind kid
 Sure plays a mean pinball!
 He can't beat me now
 I've always been the champ
 I know every trick
 No freak's gonna beat my hand
 Even on my usual table
 He can beat my best
 His disciples lead him in
 And he just does the rest
 He's got crazy flipper fingers
 Never seen him fall
 That deaf, dumb and blind kid
 Sure plays a mean pinball
 The Champ and Rans
 He's pineball wizard
 There has to be a twist
 A pineball wizard
 S got such a supple wrist
 He's a pineball wizard
 He's a scorder a trillion more
 A pineball wizard
 The World's new pineball Lord
 He's scoring more!
 The Champ
 I thought I was
 The Bally table king
 But just handed
 My pinball crown to him
 To him To him

/pokračování/

Ermano Olmi: STROM NA DŘEVÁKY

V r.1978 natočil italský režisér Ermanno Olmi svůj, v pořadí již osmý celovečerní film, Strom na dřeváky. Olmi, narozen v Bergamu r.1931, začínal v kinematografii r.1954 jako dokumentarista. Do r. 1959, kdy debutoval svým prvním celovečerním hraným fálmem, vytvořil 34 dokumentárních děl, z nichž řada získala značného diváckého a odborného ocenění. To, co se Olmi úspěšně pokoušel zachycovat ve svých dokumentárních filmech - jedná se především o filmy ze života průmyslových dělníků nebo o zachycení společenského života ve velkých průmyslových aglomeracích - pokouší se vystihnout i ve svých filmech hraných. I tyto filmy však v sobě nesou osobitý rukopis filmaře-dokumentaristy, protože Olmi své příběhy nejenže bagatelizuje, ale snaží se důsledně využívat i práce neherců. Ve svých filmech analyzuje psychologický vývoj pokročilé průmyslové společnosti, objektem jeho zájmu jsou převážně obyčejní lidé, prostí řádoví Italové. Nezřídka se věnuje i tématům, v kterých se odráží realita země, jenž se v 50. letech zařadila mezi nejprůmyslovější země Evropy, všímá si i potřeb lidí vnímat blízkost druhého člověka a moci se na něho spoléhat, /Čas se zastavil, 1959/ nebo potřeb uchovat si uprostřed konzumní společnosti schopnosti lidských citů /Snoubenci, 1962; Během léta, 1971/. Kritika řadu Olmiho filmů, a ne neprávem, označuje za hrané dokumenty. Např. film Misto z r. 1961, který pojednává o chlapci nastupujícím své první ~~úspěšně~~ zaměstnání, bývá pro svou mistrnou kresbu atmosféry a psychologie postav srovnáván s Černým Petrem Miloše Formana. Olmi se důsledně vyhýbá jakýmkoli ústupkům v konvenčním pojetí filmu, vždy se snaží o co nejpravdivější a nejprímější zachycení reality, snímané bez prostřednictví "pseudokulturní nadstavby". Proto tak trochu stojí

mimo hlavní proud evropské kinematografie. O to víc, a hlavně diváky, překvapil Stromem na dřeváky, který byl v r.1978 vyznamenán v Cannes na MFF hlavní cenou. Udiv byl o to větší, že film zvítězil právě tím, že se nepodobá ničemu, nač je publikum takových mezinárodních přehlídek zvyklé.

Strom na dřeváky je Olmiho první film odehrávající se v minulosti, na přelomu století. Sám autor o jeho vzniku říká: "...firma Italnoleggio mě požádala, abych natočil film pro děti. Uvažoval jsem tedy, co bych jim asi mohl vyprávět a usoudil jsem, že by je mohly zajímat vzpomínky na vesnický svět mého dětství, jak jsem se s ním seznamoval, když jsem jezdil na prázdniny k dědečkovi a babičce. ~~Nějak~~ Začal jsem vlastně psát Strom na dřeváky už před dvaceti lety... byl to můj první filmový námět. Zachytil jsem v něm příběhy, které se odehrály na konci minulého či na počátku tohoto století, v realitě tehdejší doby, neboť vesnický svět se nezměnil: až do minulé války v něm bylo pořád přítomné 19.století." Poněvadž jde o film vzpomínkový a ne o věrnou historickou rekonstrukci, nenechává se režisér unášet péčí o každý detail, a přesto dosahuje nesmírného dojmu věrohodnosti. Vesničané z okolí Bergama, kteří spíš žijí než hrají postavy filmu a hovoří nářečím, jehož se tu dodnes užívá, jako by byli srostlí se starobylým vesnickým krojem i se staletými kusy nářadí. Právě proto, že se Olmi nesnaží o stylovost za každou cenu, dosahuje tak silného pocitu pravdivosti. Krajina, statek, lidé i zvířata tvoří jediný celek, nic nepůsobí aranžovaně, vymyšleně, nepřirozeně, okázale. Tvůrce se ~~nechává~~ vzdává jakékoli hledané malebnosti, dokonce i výtvarných odkazů, k jakým podobné téma vždy svádí, nepohrává si s barvami, netěží z jejich kontrastů, a přesto je každý záběr estetickým zážitkem, který tu vyrůstá z přirozeného sepětí venkovských lidí s přírodou a každodenním životním prostředím, z vrozené důstojnosti a ušlechtilé krásy jejich rysů a pohybů. Bachova varhaní hudba umocňuje pocit harmonie a velebného klidu, jaký vyzařuje každý záběr, dokonce i v těch scénách, jejichž dosah je až drasticky syrový.

Ermanno Olmi všemi prostředky svého mistrovství - a zdůrazněme, že je nejen režisérem a auto rem scénářů, ale i kameramanem a sám také film dotvářel v střihačském stole - dokázal uchvátit diváky, kteří s úžasem zjišťují, že mohou s napětím tři hodiny sledovat dílo, v němž není ani stopy po dramatických zápletkách. Postavy filmu jsou prakticky odpsychologizovány a charakterizovány jsou pouze nepřímo jednáním nebo situacemi, avšak nepozorovatelně se přesouvají do sféry abstraktních pojmů a úvah. Olmimu se tak podařilo vytvořit dílo, které svou napatetickou vznešenou krásou a klidnou ušlechtilostí působí jako očistná lázeň, jako "návrat ke kořenům", jímž také Strom na dřeváky měl pro svého tvůrce být.

JH

/Prosloveno ve FK dne 24.5.1984/

Graham Greene: Doktor Fisher z Ženevy aneb bomba ve společnosti

Tuto novelku Greene napsal v roce 1980. Je napsána lehkým, svižným stylem, pěknou, srozumitelnou angličtinou, děj je jednoduchý, vystupuje zde jen několik málo osob a od počátku do konce se jí táhne Greenovský smutek.

O co zde jde? Děj se odehrává v Ženevě. Hlavní hrdina se jmenuje Alfréd Jones. Pracuje jako překladatel, původem je Angličan, ve firmě specializující se na čokoládu. Je mu přes 50 let, žije sám, byl ženatý, ale žena mu zemřela už před 20 lety. Místo jedné ruky má jen pahýl, přišel o ni v roce 1940 při bombardování a požáru Londýna. Téže noci byli zabiti oba jeho rodiče.

Vlastní příběh začíná Jonesovým seznámením s Annou-Luisou, 21-letou dcerou Doktora Fishera. Doktor Fisher je vynálezce zubní pasty Dentophil, je nejbohatším a nejmocnějším milionářem v Ženevě a pořádá party, jež jsou obestřeny tajemstvím, protože na ně zve jenom 5 vybraných přátel /majitele několika podniků, starého generála, populárního herce a zpěváka, vdovu po velmi známém milionáři a mocného bankéře/. Tito lidé komunikují jen mezi sebou, takže se pouze ví, že jeho party jsou velice luxusní a o ostatním kolují pouze dohady. S Annou-Luisou se seznámí v bufetu, kde si ona sedne ke stolu, u něhož měl novinami obsazené místo, čechož si ona nevšimla. Když se vrátí s jídlem, tak si ona neodsedne, aby si nemyslel, že ~~je~~ si odsedá, protože je invalida. Dají se do řeči, seznámí se, on se jí ptá, zda je dcerou Doktora Fishera, ona přisvědčí, ale on vidí, že ~~je~~ jí to velmi nepříjemné, což mu začne vrtat hlavou. Schází se - čím dál častěji - a po půl roce spolu začnou žít. On se rozhodne, že si ji vezme, ona proti tomu nic nemá. On to chce oznámit jejímu otci, což ona považuje za zbytečné. "Když bude chtít vědět, kde jsem, tak si to zjistí. On se o mě nezajímá." Když mu to chce přesto oznámit osobně, varuje ho a má obavy, aby ho nepozval na nějakou svou party. Jeho party charakterizuje jako hnusné a nechutné, protože Doktor Fisher se baví tím, že ponižuje a zesměšňuje ostatní a oni si to nechají líbit, protože na konci rozdává dary, což jsou briliantové prsteny, auta, perlové náhrdelníky atp.

Navštíví ho, což není tak jednoduché, protože sluha Albert ho nedá pustit dovnitř, když není ohlášen. Nakonec ho pustí, Doktor Fisher ho vyslechne a sdělí mu, že jeho návštěva byla zbytečná, protože mu to mohl sdělit písemně a že pravděpodobně jeho dceru zná lépe než on, když si ji chce vzít, zeptá se ho co má s rukou a jakého původu jsou ovesné vločky. Na svatbu se nedostaví, přestože ho Jones očekává, ale přijde tam jeden z jeho Toads /patolízalové či ropuchy - jak je nazývá Anna-Luisa/ a ten mu blahopřeje jménem Doktora Fishera i jménem svým. Krátce po svatbě obdrží pozvání na jeho party. Anna-Luisa ho přemlouvá, aby tam nechodil. Vyloží mu, proč nemá ráda svého otce. Její matka měla velmi ráda hudbu. On jí však zakázal chodit na koncerty a poslouchat desky, protože podle něho byla hudba podvodem - boucháním a řinčením. Její matka se s tím nesmířila. Našla si přítele a ~~s~~ s ním chodila tajně na koncerty a u něho poslouchala desky. Otec na to přišel a byl na ni velmi zlý. Ona se mu přiznala a se svým přítelem přerušila styky, protože manželství pro ni znamenalo víc. Zjistil si, že její přítel pracoval u pana Kipse /jednoho z Toads/ a dal mu 50.000 franků, aby ho vyhodil. Přítele se už nepokusila vyhledat, ale několik let na to utekla z domu a někde v cizině zemřela.

Jones se chce jeho party zúčastnit, když už je pozvaný a ona s tím nakonec souhlasí, jen jí musí slíbit, že kdyby ho ponižoval, tak že odejde. Party je opravdu taková, jak mu ji vykreslila. Doktor Fisher je ponižuje a zesměšňuje a oni mluví o jeho smyslu pro humor a jeho štědrosti. Nakonec jim naservíruje studený porridge, který Jones jako jediný odmítne jíst, zatímco ostatní, ač se jim do něho nechce, ho snědí. Doktor Fisher to komentuje tak, že je právě možnost pozorovat lačnost bohatých. Jones je znechucen a rozhodne se, že už na žádnou party nepůjde, z čehož má Anna-Luisa velkou radost.

Několik let spolu velmi šťastně žijí. S Toads se nesetkávají, jen jednou s panem Kipsem, který ho přijde požádat, aby mu přeložil smlouvu ohledně dodávky československých zbraní do Turecka, kterou prostředkuje. Moc se mu to nezdá, ale udělá to.

Jednou se jim stane podivná příhoda. Jdou si kupovat desku Mozarta a prodáváč omdlí. Jde mu pomoci. Když se prodáváč probere, ptá se ho, kdo je žena, která je s ním. Když se doví, že dcera Doktora Fishera, vysvětlí, že je hrozně podobná své matce Anně, kterou miloval. Jmenuje se Steiner. Je to starý a zničený člověk. Jones ho pak ještě navštíví v nemocnici, z čehož má Steiner radost.

Anna-Luisa velmi ráda lyžuje. Jezdí spolu do hor, kde Anna-Luisa jezdí na sjezdovce a Jones sedí pod svahem v kavárně, kde si něco čte, překládá či pozoruje prosklenou stěnou jak se Anna-Luisa páchá na sjezdovce. Je skvělá lyžařka. Popíjí kávu, čte si. Vzhledne, jestli uvidí Annu-Luisu někde na svahu a vidí srovnání lidí. Zvedne se a jde se tam podívat. Vidí, že tam někdo leží s rozbitou hlavou a krvácí. Jde blíž a vidí, že je to jeho žena. Přijíždí sanitka. Prodírá se k ní, pomáhá ji naložit do sanitky, nasedá s ní. Vezou ji na operační sál. Zatím se pokouší zavolat Doktora Fishera, ale sluha ho nepřepojí, protože Doktor Fisher připravuje svou party a je příliš zaneprázdněn. Přemlouvá sluhu, říká, že je to důležité, nadává mu, je to marné, nepřepojí ho. Vychází doktor a se sklopenýma očima mu sděluje, že zemřela. Zařídí pohřeb a pošle Doktoru Fisherovi parte. Ten na pohřeb nepřijde. Jones ztratí chuť k životu. Nemá pro co žít. Do práce však chodí dál. Vtom mu přijde pozvání na party Doktora Fishera. Nereaguje na něj. Začnou za ním chodit Toads, projevovat mu soustrast a zvat ho k Doktoru Fisherovi. Vzkazuje mu, že je to poslední party. Jde tam. Party se koná na zahradě. Jones se Doktora Fishera zeptá, proč nebyl na pohřbu a řekne mu, že jím pohrdá. Doktor Fisher opáčí, že ho může nenávidět, ale nemůže jím pohrdat, protože není tak bohatý jako on. Nicméně je party příjemnější než minule. Na konci Doktor Fisher oznámí, že bude dávat dary - a to šeky. Společnost je zklamáná. Šek není společenský dar. Ale tyto šeky jsou na 2 milióny franků. Zklamání zmizí. To však není všechno. Je 6 krabic, v pěti jsou šeky a v jedné je bomba. Je to jako v ruské ruletě. Pan Kips to prohlašuje za skandál a odchází domů. Doktor Fisher oznamuje, že šek pana Kipse si mohou rozdělit. Vzrušení vrcholí. Doktor Fisher se ptá Jonese, zda se taky pokusí o štěstí. Ten jen odpoví, že zůstane do konce. První 3 berou šeky/3 krabice a ve všech jsou šeky. 3 krabice zůstávají a je tam už jen Doktor Fisher, starý generál a Jones. Starý generál má strach a chce odejít, Doktor Fisher mu v tom brání "Tu možnost jste měl na začátku, hru je třeba hrát až do konce. Jones si jde pro krabici, otevře ji a je v ní šek. Generál se potí čím dál tím víc. Jones jde pro pátou krabici, otevře ji a je v ní taky šek. Doktor Fisher znervozní a zdůrazňuje, že poslední je už generálova. Jones jeden svůj šek dává generálovi. "Kupuji od vás poslední krabici za 2 milióny". Odchází s krabicí k východu zahrady. Vezme ji do zubů a roztrhne ji. Nic. Pochopí, že si z něj Doktor Fisher vystřelil.

Vtom se tam objevuje Steiner. Jones mu říká, že Doktora Fishera nenávidí a pohrdá jím. Vtom přichází i Doktor Fisher a říká mu, že je blázen, že chtěl umřít. Jones mu představuje Steinera "To je člověk, kterému jste zničil život. Své ženě jste ho zničil taky. Co budete dělat. Uspořádal jste poslední party, nemáte přátele a já Vámi pohrdám." Doktor Fisher odpovídá: "Asi jsem udělal chybu, neměl jsem ji bránit v té hudbě" a odchází. Pochvilí se ozve rána. Když k němu přijdou, z revolveru se ještě kouří, ale on je už mrtvý.

Několikrát se ve městě pátka s někým z Toads, ale nikdy s nikým z nich nepromluvil. Byli si navzájem cizí.

Maš

Kolem tvých očí svět
začíná modrou pastelkou
Uvnitř jsou ptáci a děti
Slétli se blízko k našemu ohni

x

Je čas, že nedohlédneš konce
ulice
a přeci tak
lahodný tlak
pro tvoje choré tělo
Je čas, že nedohlédneš
kde jistý tlustý donátor
na tlusté dlani
podává světu
duhovou katedrálu

x

profily havířů
cesta plynu
mraky na tváři
labutě v Šenově

teče voda
proti vodě
vítr do ní
fcuká

x

několik loktů
několik loktů, líto - měřic
mráz kost smrt a nehet
aceton dehet
a rantl u postele
několik loktů líto - měřic

DanBa

Jaroslav Putík (62), spisovatel - T.G.Masaryk, Jaroslav Hašek

Tato otázka byla přensena do jiných okruhů, při čemž tazání neznali předchozí odpovědi. Ukázalo se, že otázka je na nějakou řádnou anketu neregulérní: bylo by nutno oddělit od sebe třeba méně známý význam osobnosti a zřejmý všeobecný vliv. Ukázalo se dále, že tazání většinou - ač otázka tak přímo nezní - mají na mysli "kladný" význam. A protože každý odpovídá pod vlivem svého oboru, svého zájmu a svých znalostí, nejsou odpovědi měřítkem ničeho než osobnosti tázaných. Někdo nedokázal nebo nechtěl odpovědět z místa vůbec.

Takže nikoliv anketa, ani průzkum, ale zajímavá společenská hra.
Miroslav Zikmund (67), cestovatel - T.G.Masaryk, Karel Čapek, Ferdinand Peroutka, a kdyby mohl jmenovat čtyři:
Leoš Janáček

František Pavlíček (63), spisovatel - T.G.Masaryk, Karel Čapek,
Tomáš Baťa

P.M. (50), technik - vědecký pracovník - Tomáš Baťa, Karel Čapek,
T.G.Masaryk

V.Š. (30), technik - Karel Čapek, T.G.Masaryk, Jan Weisgerich, nikoliv Voskovec, ten odešel

P.P. (28), technik - Jaroslav Heyrovský, Antonín Dvořák, Jaroslav Hašek

Sergej Machonin (67), divadelní kritik - Leoš Janáček, Václav Havel,
Ludvík Vaculík

Milan Jungman (64), literární kritik - Leoš Janáček, T.G.Masaryk,
Karel Čapek

Vladimír Karfík (52), literární kritik - T.G.Masaryk, Josef Pekař,
F.X.Šalda

Václav Havel (50), spisovatel - T.G.Masaryk, F.Peroutka, Jan Patočka

Dominik Tatarka (73), spisovatel - T.G.Masaryk, Václav Černý,
Václav Havel

L.M. (40), učitel - T.G.Masaryk, Karel Čapek, Voskovec a Werich

J.P. (57), literární vědec, neuznává 20.století za jedno období,
dělí je podle rázu na dvě:
před válkou - T.G.Masaryk, F.X.Šalda
mezidobí - Václav Černý
po válce - Jan Patočka, Ludvík Vaculík, Josef Škvorecký

Milan Šimečka (55), spisovatel - T.G.Masaryk, Karel Čapek, Jan Werich

B.H. (47), kulturní pracovník - T.G.Masaryk, Karel Čapek, Kl.Gottwald

Cecilie Durčíková (73) - T.G.Masaryk, Karel Čapek, Jaroslav Heyrovský

P.A. (45), výtvarnice - T.G.Masaryk, F.Peroutka, Kl.Gottwald

Jan Šimsa (56) - evang. farář - 1.řada: T.G.Masaryk, Emanuel Rádl,
F.X.Šalda

2.řada: J.L.Hromádka, J.B.Souček, Jan Patočka

Anděla Svatoňová (94), učitelka - T.G.Masaryk, E.Benšeš, T.Baťa

Klement Lukeš (59) - T.G.Masaryk, Kl.Gottwald (jako symbol komunismu), Dubček (symbol)

Jaroslav Opat (62) - historik - T.G.Masaryk, F.Peroutka, E.Beneš

M.R. Křížková (50), lit.historička - T.G.Masaryk, Franz Kafka,
kardinál Beran

Vlasta Chramostová (59), herečka - T.G.Masaryk, Karel a Josef Čapkovi, Osvobozené divadlo

Stanišlav Bažoch (53) - chemik - T.G.Masaryk, Karel Čapek, Jaroslav Hašek